

MITEN KUTOA VAHVOJA PALVELUVERKKOJA?

Vuoden 2002 arvioinnissa Itä-Suomen lääninhallituksen tehtävänä on ollut kartoittaa peruspalvelujen tarjontaa, saavutettavuutta sekä palveluverkkojen riittävyttä. Arvioinnin avulla pyritään valvomaan kansalaisten tasa-arvon toteutumista sekä tuomaan esiin epäkohdat ja parannusehdotukset.

Ensimmäistä kertaa kaikkien lääninhallitusten arvioinnissa on käytetty hyväksi karttaesittämistä. Näin on saatu koko maan kattavia mielenkiintoisia palvelukarttoja. Itä-Suomen vesistöjen runsaus on ollut haaste karttaesittämiselle. Kartalla etäisyydet eivät aina selkeästi ilmennä palvelun saavutettavuutta, kun vesistöt pirstovat kulkuyhteydet.

On syytä kaikissa tilanteissa painottaa, että toimiva julkinen palveluverkko on koko Itä-Suomen tulevaisuuden, asukkaiden hyvinvoinnin sekä yritysten ja elinkeinoelämän kehityksen edellytys. Jos kunnallinen, maakunnallinen ja valtiollinen verkko ei ole riittävän vahva, ei myöskään yritystoiminta kehity. Hyvin toimiva ja monipuolinen julkinen sektori on Itä-Suomessa yksityisen sektorin toiminnalle välttämätön.

Kuntatalous on ongelmassa, mikä haittaa kuntien mahdollisuuksia järjestää niiden tehtäväksi uskotut lakisääteiset peruspalvelut. Kunnat ovat pyrkineet yhdistämään voimavarojaan erikoistumisella ja yhteistyöllä. Tämä on lisääntynyt niin palvelujen järjestämisessä kuin myös palvelujen yhdessä tuottamisessa.

Kuntien toiminnalliset yhteistyöverkot ovat vahvistumassa. Tavoitteena on tehokkuus, taloudellisuus ja rationalisointihyödyt. Näin myös pyritään turvaamaan palvelujen saatavuutta ja laatua. Palvelujen ylikunnallisuudesta on tullut nopea toiminnallinen vaihtoehto yhdistää palveluverkkoja ilman varsinaista hallinnollista kuntaliitosratkaisua.

Kuntien tiivis yhteistyö voi vähentää liitostarpeita, mutta se voi myös muokata liitoksille otollista maaperää. Kuntien hallinnollisia yhdistymisprosesseja ja alustavia tunnusteluja on käynnissä Itä-Suomen läänissä useita. Kuntaliitos vaatii onnistuakseen aitoa sitoutumista. Uuden Mikkelin synty ja Pieksämäen seudun prosessi ovat varteenotettavia esimerkkejä hyvästä suunnittelusta ja yksituumaisuudesta.

Seutuyhteistyö, aluekeskusohjelmat, osaamiskeskukset ja kuntien tehostunut yhteistyö palvelujen järjestämisessä tiivistää palveluverkkoja. Eri ohjelmien nivominen maakuntaohjelmiin sekä ministeriöiden rahoitukseen ja tulossopimuksiin edellyttää, että alueverkko kudotaan yhdessä vahvaksi.

Kansalaisten peruspalveluissa sekä myös kuntien menoissa STM:n ja OPM:n hallinnonalan tehtävät ovat keskeisiä. On tärkeää, että ministeriöt tehostavat yhteistyötään ja että kuntien lakisääteisiä veloitteita rahoituksineen tarkastellaan kokonaisuutena, ns. peruspalvelubudjettina. Kuntatalouden mahdollisuuksia suunnitella omaa toimintaansa on tehostettava. Valtionhallinnon on omalta osaltaan parannettava kuntien mahdollisuuksia järjestää niiden tehtäväksi annetut lakisääteiset peruspalvelut.

Itä-Suomen läänin kunnissa peruspalvelut on toistaiseksi pystytty hoitamaan kohtuullisen hyvin, vaikka muutoliike ja koko ajan suurena pysynyt työttömyys on aiheuttanut kunnille taloudellisia ongelmia. Itä-Suomen läänin väestö ikääntyy nopeasti, joten erityisesti vanhushuoltoon tarvitaan voimavaroja.

Tällä arviointikierroksella kartoitettiin ensimmäistä kertaa myös valtion eri viranomaisten palveluverkkoja sekä henkilöstömääriä. Valtion laitosten ja henkilöstön merkitys on paikallisesti kahdenlainen: toisaalta asukkaille palveluja tuottava ja toisaalta kulutusta ja verotuloja lisäävä.

Kartoituksen perusteella valtion viranomaisverkko on Itä-Suomen läänissä edelleen varsin kattava ja pystyy tuottamaan asukkaille riittävät ja varsin hyvät palvelut. Valtion aluehallinnossa vuonna 2002 työskennelleiden määrä oli 1 654 ja valtion paikallishallinnossa 2 196, KELA:ssa 493 ja yhteispalvelupisteissä 40. Määrästä voi päätellä, että valtionhallinnolla on merkitystä työllistäjänä.

Palveluverkkoa on syytä vahvistaa. Yksi keino on lisätä valtion eri viranomaisten yhteistyötä ja perustaa lisää yhteispalvelupisteitä. Yhteispalvelun mahdollisuuksia ei ole läheskään vielä käytetty hyväksi. Yhteispalvelun avulla kansalaisille voidaan turvata monipuoliset palvelut harvaankin asutuilla alueilla. Aloitteen voi tehdä kunta, valtionhallinto, kolmas sektori tai vaikkapa yritys.

Yhteispalvelu voidaan järjestää myös niin, että kunnat ja valtio yhdessä perustavat julkisten palvelujen monialaisia palveluvirastoja. Mahdollisuudet ovat lähes rajattomat. Tärkeää on, että myös päätösvaltaa delegoidaan. Paikallista kehittämistyötä tulee tukea valtion keskushallinnosta niin, että eri ministeriöt sopivat ja kannustavat alaistaan hallintoa alueelliseen ja paikalliseen ministeriöiden rajat ylittävään yhteistyöhön.

Itä-Suomen läänin kolmessa maakunnassa on pätevää ja koulutettua työvoimaa. On järkevää käyttää hyväksi olemassa olevaa palvelurunkoa. Kokonaisten virastojen ja laitosten siirto maakuntiin on aina hankalaa, mutta työn ja tehtävien siirto onnistuisi verohallinnon esimerkin mukaisesti olemassa olevaan palvelurunkoon.

Perinteisten keskitettyjen virastojen sijaan on mahdollista rakentaa nykyaikaisia verkko-organisaatioita paikallisia ja aluehallintotasolla jo olemassa oleviin verkostoihin. Työn ja tehtävien siirto edellyttää uutta käsitystä hallinnosta, työnteosta ja ajattelutavan muutosta myös hallinnon johtamisessa. Maakuntien näkökulmasta valtion aluehallinnon kehittämisessä on kysymys valtion keskushallinnon ja valtion aluehallinnon työnjaosta. Kysymys on siitä, paljonko valtion teettämää työtä ja työpaikkoja siirretään keskushallinnosta ja Helsingistä maakuntiin.

Maaherra

Pirjo Ala-Kapee